

Justyna Sala-Suszyńska *, Paola Brudzińska

* Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID: 0000-0002-3408-4324

DOI: [10.35464/1642-672X.PS.2022.1-2.09](https://doi.org/10.35464/1642-672X.PS.2022.1-2.09)

Postawy studentów pedagogiki wobec rozwodów

Attitudes of pedagogy students towards divorce

ABSTRACT: The article presents the results of research aimed at understanding the attitudes of pedagogy students towards divorce. Quantitative methods (diagnostic survey) were used in the research. The research group consisted of 41 students of pedagogy of a selected university in the Lubelskie Voivodeship. The research was carried out from October to December 2020. The results showed a negative attitude of the respondents towards divorce.

KEYWORDS: attitude, divorce, student, "to be" value, "to have" value.

STRESZCZENIE: W artykule przedstawiono wyniki badań, których celem było poznanie postaw studentów pedagogiki wobec rozwodów. W badaniach wykorzystano metody ilościowe (sondaż diagnostyczny). Grupę badawczą stanowiło 41 studentów pedagogiki wybranej uczelni w województwie lubelskim. Badania realizowano od października do grudnia 2020 roku. Wyniki pokazały negatywną postawę respondentów w stosunku do rozwodów.

SŁOWA KLUCZOWE: postawa, rozwód, student, wartość „być”, wartość „mieć”

Wprowadzenie teoretyczne

Pojęcie „postawa” określa stosunek do siebie i świata. Już od najmłodszych lat rodzice, rodzina, nauczyciele starają się kształtować u wychowanków określone postawy. Każdy człowiek posługuje się kryterium wartości, który określa stosunek przedmiotu do jego potrzeb.

Prawdopodobnie termin „postawa” (ang. *attitude*) został użyty po raz pierwszy przez filozofów Alexandra Baina i Herberta Spencera (Encyklopedia pedagogiczna XXI w., 2005, s. 743), aby określić postawy umysłu, które oznaczały „psychiczny stan gotowości do słuchania oraz uczenia się czegoś”.

William I. Thomas oraz Florian Znaniecki wprowadzili termin „postawa” do nauk społecznych, aby dokładnie zdefiniować procesy ludzkiej świadomości i reakcje jednostki na świat zewnętrzny. Według nich postawa jest „indywidualnym odpowiednikiem wartości społecznej, a łącznikiem między wartością a postawą jest czynność w jakiegokolwiek formie”. F. Znaniecki w *Notcie metodologicznej* (przedmowa do *Chłopa polskiego w Europie i Ameryce* – 1918 r.) wyrażał twierdzenie, że szczególnym przedmiotem badań socjologów i psychologów społecznych powinny być wartości i postawy społeczne, które odgrywają zasadniczą rolę w procesach zmiany społecznej. Postawy wyrażane w społecznie uznawanych normach zachowań, tj. w zwyczajach, obrzędach, normach prawnych i wychowawczych, wierzeniach są szczególnym rodzajem postaw, które stają się równocześnie wartościami społecznymi.

W aspekcie socjologicznym problematyką postaw zajął się również Stefan Nowak (Encyklopedia pedagogiczna, 2005, s. 144), według którego, „postawy” wyjaśniają te ludzkie zachowania, które charakteryzują się trwałością, a także modyfikują związki między zachowaniami a sytuacjami, które je wywołały.

W literaturze naukowej odnaleźć można wiele różnych definicji terminu „postawy”. Są one oparte na tradycji behawiorystycznej lub psychologii uczenia, które nawiązują do ideologii socjologicznej oraz do teorii poznawczych w psychologii (Aronson, Wilson, Alert, 2000, s. 64).

Kontekst behawiorystyczny koncentruje się na zachowaniu się człowieka oraz na jego reakcje na otoczenie, czyli zachowania powtarzające się, które pojawiają się zawsze w określonej sytuacji. Do najpopularniejszych definicji behawiorystycznych zalicza się definicje W. M. Fusaona, W.A. Scotta oraz D. Droba (Encyklopedia pedagogiczna, 2005, s. 744) Ich wspólną cechą jest to, że „postawa” jest określana jako dyspozycje do zachowania się w określony sposób, zachowania powtarzającego się i konsekwentnego.

Cechy i rodzaje postaw

W psychologii S. Nowak, Tadeusz Mądrzycki, Stanisław Mika (Mądrzycki, 1970, s. 27) „postawę” definiują jako określone zachowanie, stosunek krytyczny, emocjonalny do przedmiotu i odnoszące się do niego elementy poznawcze. W literaturze psychologicznej ważną kwestią jest wyszczególnienie cech postaw, ponieważ pozwalają one na dokładniejsze określenie treści tego pojęcia oraz jej zakresu. Cechy mogą stanowić założenie podziału postaw.

Postawy mogą być również scharakteryzowane za pomocą pewnych cech (Mądrzycki, 1970, s. 27):

- 1) **Treść przedmiotowa** – wskazanie czego dotyczy charakterystyka postawy.
- 2) **Zakres postawy** – postawa dotyczy indywidualnego przedmiotu.
- 3) **Kierunek postawy** – postawy różnią się znakiem oraz kierunkiem. S. Mika wyróżnia trzy znaki postawy: a) *dodatni* (+), jako postawa przychylna; b) *ujemny* (-), jako postawa nieprzychylna; c) *zerowy* (0), czyli postawa neutralna. Według S. Miki postawa przychylna przejawia się w przypadku:
 - **komponentu poznawczego** – wartościowaniem dodatnim,
 - **komponentu emocjonalnego** – odczuciami pozytywnymi,
 - **komponentu behawioralnego** – zachowaniem o charakterze zbliżania się.

Natomiast postawę nieprzychylną charakteryzują wartości ujemne, negatywne uczucia, zachowania wrogie. Postawa neutralna pojawia się wtedy gdy, ktoś w żaden sposób nie zetknął się z przedmiotem postawy i nie okazuje uczuć do niego lub po zapoznaniu się z nim w sposób dokładny zapisuje mu znak zero.

- 1) **Siła postaw** – pozycje na skali postaw mogą różnić się między sobą siłą. S. Mika (1981, s. 113–114) wyodrębnia istnienie różnych stopni przychylności i nieprzychylności do konkretnego desygnatu postawy.
- 2) **Złożoność postawy** – brak lub niemal brak jednego z komponentów.
- 3) **Zwartość postawy** – postawa złożona jest z trzech komponentów, które w określony sposób są ze sobą zgodne.
- 4) **Trwałość postawy** – postawa to względnie stała organizacja stanowiących ją komponentów.

Według Mądrzyckiego (1970, s. 29–30) wyżej wymienione postawy są w większym lub mniejszym stopniu powiązane, tworząc określone zespoły. Wszystkie zespoły postaw jednostki wspólnie wytwarzają mniej lub bardziej

jednolitą całość, którą określa się „charakterem”. Jest to zespół cech psychicznych względnie stałych, właściwych danej jednostce. To właśnie on dynamizuje i naprowadza postępowanie człowieka oraz zawiera w sobie trzy rodzaje składników takich jak: intelektualne, behawioralne i dynamiczne.

Tadeusz Mądrzycki wyróżnił również *zespół postaw centralnych* (wobec samego siebie, różnych osób, grup, wartości, społecznych, religijnych itp.), a także *postawy obwodowe*. Postawy centralne to takie, które wywierają znaczący wpływ na inne postawy jednostki, jak i na jej zachowanie. Są bardziej stabilne i odporne na zmianę. Należy podkreślić, iż postawy czasami ulegają zmianie, ale żeby tak się stało muszą zadziałać pewne czynniki. Można zauważyć jak zmieniają się decyzje jednostki pod względem pewnych przedmiotów postawy. Taka zmiana jest niezależna od jednostki, która przyjmuje określoną postawę.

Według Jana Bieleckiego (Mądrzycki, 1970, s. 29–30) wyróżnia się czynniki, od których uzależniona jest zmiana postaw do określonych informacji, należą do nich:

- charakter wcześniej ukształtowanych postaw do danego przedmiotu, z którym wiążą się otrzymywane informacje;
- charakter okoliczności – czyli jak przekazywane są informacje, a także od kogo pochodzą.

Przyczyny rozwodów

Obecnie rozwody stały się bardzo powszechne. Według raportów Głównego Urzędu Statystycznego w miastach liczba rozwodów jest ponad trzykrotnie wyższa niż na wsiach. Małżeństwa, które kończą się rozwodem trwają średnio 14 lat.

Przyczyny rozwodów według Jana Śledzianowskiego (1996, s. 9) można podzielić na wewnętrzne oraz zewnętrzne. Przyczyny wewnętrzne rodzą się w sercu człowieka. Według Pisma Świętego „Nie będziesz pożądał żony bliźniego swego” (Wj 20,17). Owa niewierność jest podejmowana świadomie i dobrowolnie, może być nawet bez udziału drugiej osoby, np. z pomocą filmów lub zdjęć pornograficznych, co prowadzi do nieojalności małżeńskiej, a następnie do rozpadu więzi małżeńskiej i rozwodu. Jan Paweł II (*Familiaris consortio*, nr 6) stwierdza, że niewierność małżeńska, w której znajduje się źle pojęta wolność oraz egoizm, zagraża wspólnemu dobru małżeństwa i rodziny. U korzeni tych negatywnych objawów często leży skażone pojęcie i przeżywanie wolności rozumianej nie jako zdolności do realizowania prawdziwe-

go zamysłu Bożego wobec małżeństwa i rodziny, ale jako autonomicznej siły, utwierdzającej w dążeniu do osiągnięcia własnego egoistycznego dobra, nie rzadko przeciwko innym.

Następną przyczyną częstych rozwodów jest desakralizacja małżeństwa. Skoro nie ma dla człowieka perspektywy Boga, który kocha i przez Chrystusa powołuje do życia w Nim i z Nim, skoro rodzina nie stanowi uczestnictwa w wielkiej tajemnicy, zatem to, co pozostaje, to tylko wymiar doczesny życia. Pozostaje życie doczesne jako teren walki – pisze papież w *Liście do rodzin* (nr 19, 1994, s. 82). W ten oto sposób dochodzi do walki ze współmałżonkiem oraz z własną rodziną.

Na przyczyny zewnętrzne składają się panująca obecnie cywilizacja materialistyczna a także konsumpcjonistyczna, która narzuca społeczeństwu poprzez środki masowego przekazu złe, nieodpowiednie oraz antychrześcijańskie wzorce życia społecznego i rodzinnego. W skutek programów telewizyjnych, książek, czasopism, które promują niemoralne oraz szkodliwe wzorce młody odbiorca nie widzi obrazu normalnej oraz szczęśliwej rodziny, gdyż wyżej wymienione czynniki promują złe, przekłamane wzorce. Bardzo często ukazywana jest rodzina rozbita, zdrada, kłótnie, awantury, brak szacunku do małżonków. Konsekwencją oddziaływania mass mediów jest narastanie akceptacji lub pobłażliwości w społeczeństwie dla zła moralnego, a także rozwodów.

Psychospołeczne skutki rozwodów

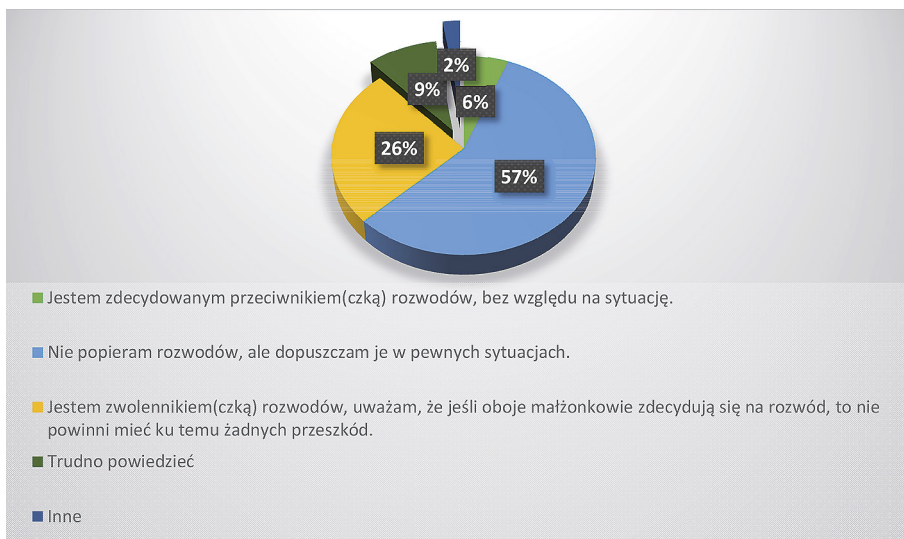
Rozpad małżeństwa powoduje ogromne poczucie osamotnienia, krzywdy, a także odrzucenia. Może być przyczyną załamania nerwowego, depresji oraz schorzeń fizycznych, ale także samobójstw. Rozwód wiąże się bardzo często z zerwaniem kontaktów z rodziną, z dotychczasowymi przyjaciółmi. Rozwód wpływa również negatywnie na dzieci, dla których rozstanie rodziców jest związane z głębokim bólem. Dzieci z rozwiedzionej rodziny w przyszłości mogą wykazywać się małą aktywnością społeczną, niedowartościowaniem, a czasem nawet agresją.

W opinii Barbary Kaji (1992, s. 23) rozwód to niewątpliwie ogromny stres i bardzo poważna oraz traumatyczna sytuacja w życiu człowieka. Nieudane małżeństwo budzi u osoby opuszczonej zwiększone poczucie osamotnienia, a co się z tym wiąże, pogorszenie jej stanu zdrowia, brak skupienia i efektywności wykonywanej pracy, oraz ucieczkę w uzależnienia. Archibald D. Hart (2006, s. 29) twierdzi, że: „Rozwód to pogrzeb, który nigdy się nie kończy [...] czyni wrogów z ludzi, którzy przysięgali sobie miłość aż do śmierci?”

Dla dzieci rozwód rodziców powiązany jest z rozterkami uczuciowymi, niesie ze sobą poczucie braku jednego rodzica oraz braku utraconej na zawsze jedności rodziny i bycia razem. Sytuacja rozwodowa powoduje lęk przed utratą miłości, uczucia są przelewane w nadmiarze na dziecko lub jest ono zaniedbywane w aspekcie emocjonalnym. Skupianie się na sprawach rozwodowych oraz próba ułożenia sobie życia może prowadzić do zmniejszenia czasu poświęcanego dziecku. W tej trudnej dla dziecka sytuacji mogą pojawić się problemy wychowawcze. Są jednak osoby, które uważają, że rozwód rodziców jest mniej szkodliwy niż podtrzymywanie nieudanego związku, ponieważ jest to szansa na uwolnienie się od toksycznych relacji, stresu lub traumatycznych przeżyć. Dlatego też doszukiwanie się pozytywnych aspektów rozwodu jest w obecnym społeczeństwie coraz bardziej popularne.

Pedagodzy i psychologowie jednogłośnie twierdzą, że brak jednego z rodziców wywiera ogromny wpływ na rozwój osobowości dziecka. Rozłąka z jednym z rodziców może doprowadzić do pojawienia się u dziecka lęków przed utratą bezpieczeństwa. Rozerwanie rodziny może wywoływać także depresję oraz nerwice. Atmosfera dysharmonii działa na dziecko bardzo niekorzystnie, ponieważ dom nie daje już poczucia bezpieczeństwa. Często, gdy ustabilizowany system podlega rozbiciu oraz dezintegracji dzieci i młodzież zaczynają szukać wsparcia poza domem, stają się podatni na wpływ różnych grup rówieśniczych. Ponieważ dzieci muszą rozładować napięcie związane ze stresem, co w następstwie może przybierać formę niestosownych zachowań: agresji, konfliktów z prawem, uzależnień a nawet samobójstwa.

Niezależnie od wymienionych wcześniej zachowań u dzieci skutki nieobecności ojca lub matki mają swoje specyficzne oddziaływania i inaczej są odbierane przez chłopców i dziewczynki. Wiąże się to z nauką pełnienia ról społecznych. Absencja ojca u syna może spowodować brak wzorców związanych z płcią, czego następstwem może być zachwianie w sferze erotycznej dziecka. Syn może nie poszanować godności kobiety. W społeczeństwie może czuć się wyobcowany. Jest to również połączone z występowaniem niższej motywacji do rywalizacji i osiągnięć. W przyszłości w kontakcie z partnerką może być agresywny, kłótlivy, nerwowy. Dziewczynki z powodu nieobecności ojca w ich życiu mogą nie akceptować swojej kobiecości. Odczuwają także strach przed przywiązaniem i mają problem z szukaniem poczucia bezpieczeństwa. W społeczeństwie mogą czuć się wyalienowane, a ich relacje z drugim człowiekiem może cechować zniecierpliwienie i lęk przed odrzuceniem.

Wykres 1. Stosunek do rozwodów w opinii respondentów

Źródło: opracowanie własne.

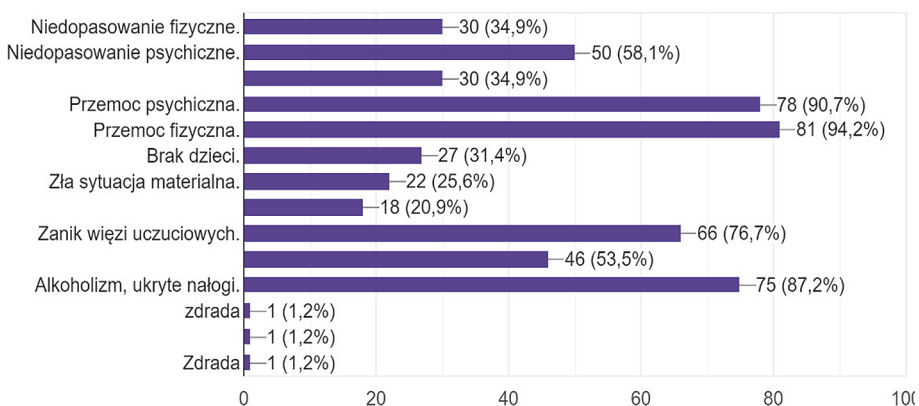
Metody i problemy badawcze

W badaniach własnych poszukiwano odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

- Jaki jest stosunek badanych do rozwodów?
- Jakie czynniki wpływają na rozwód według badanych studentów?

Jakie czynniki mogą wpływać na rozwód?

86 odpowiedzi

Wykres 2. Czynniki wpływające na rozwód w opinii studentów

Źródło: opracowanie własne.

— Jaka jest struktura wartości „być i mieć” ankietowanych?

W badaniach własnych posłużono się kwestionariuszem ankiety własnego autorstwa oraz *Skalą Postaw „być i mieć”* Bronisława Grulkowskiego (1996, s. 21).

W badaniu wzięło udział 41 studentów pedagogiki wybranej uczelni w województwie lubelskim.

Wyniki badań

W świetle przeprowadzonych badań okazało się, że 57% badanych studentów pedagogiki nie popiera rozwodów, dopuszczając je tylko w pewnych sytuacjach. 26% badanych popiera rozwody w sytuacji, gdy oboje z małżonków zdecydują się na rozwód. Według respondentów wówczas nie powinno być ku temu żadnych przeszkód. 9% ankietowanych nie określiło swojej opinii, a 6% badanych nie popiera rozwodów bez względu na sytuację. Jedna osoba uważa, że rozwód jest nieunikniony w sytuacji, gdy nastąpiła zdrada, przemoc fizyczna lub psychiczna.

Najczęstszą przyczyną, która wpływa na rozwód według ankietowanych jest przemoc fizyczna (94,2%) oraz przemoc psychiczna (90,7%). Trzecim czynnikiem według badanych jest alkoholizm i ukryte nałogi (np. używki, hazard itp.) – 87,2%. Zanik więzi uczuciowych zadeklarowało 76,7%. Na kolejnych miejscach uplasowały się: niedopasowanie psychiczne, niedopasowanie fizyczne, brak dzieci, zła sytuacja materialna, zdrada.

Postawy „być” i „mieć” a postrzeganie rozwodów wśród studentów pedagogiki

Tabela 1. Zestawienie ilościowe i procentowe badanych studentów Pedagogiki

Wyniki	Liczba badanych studentów pedagogiki	Wynik procentowy
24–48	0	0
49–72	0	0
73–96	3	7
97–120	12	29
121–144	17	42
145–168	9	22
Razem:	41	100

Źródło: opracowanie własne.

Z powyższych danych wynika, że trzy osoby znalazły się w przedziale punktowym 73–96, czyli wykazują niskie nasilenie postawy „mieć”. Dwanaście osób – 29% badanych studentów – uzyskało przedział punktowy między 97–120, co świadczy o niskim nastawieniu na postawę „być”. Następny przedział punktowy – 121–144 – tworzy grupa siedemnastu osób, czyli 42% badanej grupy. Oznacza to, że grupa wykazuje średnie nasilenie postawy „być”. W ostatnim przedziale 145–168 znalazło się dziewięć osób, czyli 22% badanych respondentów. Te osoby wykazują maksymalne nasilenie postawy „być”.

Reasumując, badani studenci pedagogiki są bardziej ukształtowani na postawę „być”. Można wywnioskować, iż kierunek studiów może mieć wpływ na postawy względem człowieka. Respondenci wykazują większą wrażliwość, a także bardziej emocjonalne podejście do życia. Dlatego w życiu kierują się empatią wobec drugiego człowieka i wykazują negatywną postawę w stosunku do rozwodów.

Dyskusja

Respondenci wykazują się negatywną postawą w stosunku do rozwodów, co może świadczyć o wyznawanych przez nich wartościach. Badania o podobnej tematyce zostały przeprowadzone wśród młodzieży licealnej (Gawlina, 2006). Wyniki badań pokrywają się, ponieważ obie grupy badanych wysoko cenią małżeństwo jako trwałą formę współżycia, opartą na miłości i zaufaniu. Zabezpieczeniem trwałości małżeństwa mają być głębokie uczucia partnerów i ich wzajemna tolerancja, a przede wszystkim dziecko i związane z nim powinności opiekuńczo-wychowawcze. Rozwód traktowany jest jako rozwiązanie ostateczne, usprawiedliwiane wyjątkowo nagannym zachowaniem współmałżonka, zwłaszcza przemocą stosowaną wobec członków rodziny i nałogami. Zawsze jednak małżonkowie powinni mieć na uwadze dobro ich dziecka, a nawet powinni być gotowi do poświęceń.

Na myśl nasuwa się wniosek, iż badani studenci wychowywani byli i są w duchu tradycyjnego modelu małżeństwa i rodziny, w związku z tym cechują się poglądami, które zostały wykazane w badaniach.

Bibliografia

- Aronson E., Wilson T.D., Alert R.M. (1997). *Psychologia społeczna. Serce i umysł*, Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Gawlina Z. (2006), Małżeństwo i rozwód w opinii młodzieży. Obraz życia rodzinnego z perspektywy interdyscyplinarnej. *Roczniki Socjologii Rodziny*, 17, s. 83–99.
- Grulkowski B. (1996), *Elementy motywacyjne postaw „Być” i „Mieć”*, Lublin: Wydawnictwo KUL.

- Hart A.D. (2006). *Rozwód. Jak ratować dzieci*, tłum. M. Ciszewska. Poznań: Wydawnictwo w drodze.
- Jan Paweł II (22 listopada 1981). *Familiaris consortio*. Watykan, nr 6.
- Jan Paweł II (1994), *List do rodzin*. Watykan, nr 19.
- Kaja B. (1992). *Rozwód w rodzinie a osobowość dziecka*. Bydgoszcz: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Mądrzycki T. (1970). *Psychologiczne prawidłowości kształtowania się postaw*. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych.
- McDowell J. (1992). *Nie! Pomóż swojemu dziecku pokonać presję seksualną*. Lublin: Wydawnictwo Pojednanie.
- Mika S. (1981). *Psychologia społeczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Śledzianowski J. (1996). *Rozwody*. Kielce, s. 5–8.